

Rozhledy matematicko-fyzikální

Zdeněk Janout

I. Kraus a kol.: Věda v českých zemích: Dějiny fyziky, geografie, geologie, chemie a matematiky

Rozhledy matematicko-fyzikální, Vol. 94 (2019), No. 4, 52–54

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/148017>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2019

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

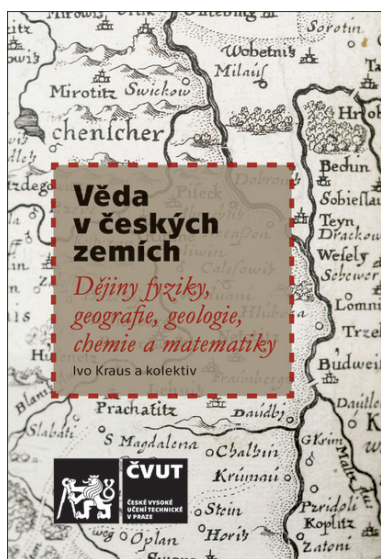

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

I. Kraus a kol.: Věda v českých zemích: Dějiny fyziky, geografie, geologie, chemie a matematiky

Zdeněk Janout, ÚTEF ČVUT, Praha

V pátek 10. května 2019 proběhl na veletrhu Svět knihy na pražském Výstavišti křest monografie *Věda v českých zemích: Dějiny fyziky, geografie, geologie, chemie a matematiky*. Publikaci slavnostně uvedli rektor ČVUT doc. RNDr. Vojtěch Petráček, CSc. s astrofyzikem RNDr. Jiřím Grygarem, CSc. a Pavlínou Filipovskou.

Monografie souběžně popisuje historii pěti přírodovědných oborů od 14. do 20. století, které se v minulosti více či méně ovlivňovaly a pracovaly obdobnými metodami. V každém z oborů se vyskytly osobnosti, jejichž dílo svým významem přesáhlo hranice českých zemí. Kolektiv autorů, který vedl prof. RNDr. Ivo Kraus, DrSc. (fyzika), tvoří vysokoškolská pedagogové, historici přírodních věd, jmenovitě prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc. (geografie), doc. RNDr. Zdeněk Kukul, DrSc. (geologie), doc. RNDr. Soňa Štrbáňová, CSc. (chemie), prof. RNDr. Martina Bečvářová, Ph.D. (matematika) a doc. RNDr. Jindřich Bečvář, CSc. (matematika). Monografie má 556 stran, obsahuje

250 obrázků, každý obor má svůj seznam literatury a jmenný rejstřík s daty narození a úmrtí dotčených osob. Knihu vydala Česká technika – nakladatelství ČVUT v Praze v roce 2019.

Vzhledem k matematicko-fyzikálnímu zaměření časopisu *Rozhledy* věnujme pozornost pouze dvěma oborům – matematice a fyzice. Představu o tom, co je konkrétním obsahem fyzikální a matematické části monografie si učiníme z názvů jednotlivých kapitol a odpovídajících odstavců. Historie obou oborů začíná založením Univerzity Karlovy (1348) a je rozdělena do šesti časových období – kapitol.

Fyzikální část (93 stran)

První kapitola, *Fyzika v českých zemích v letech 1348–1618*, je věnována prvním fyzikům na vysokém učení pražském a slavnému německému učenici *Johannu Keplerovi*, který během pražského pobytu (1600–1612) napsal třicet prací; vedle astronomických spisů také dva o optice a jeden věnovaný krystalografii.

Druhá kapitola, *Fyzika v českých zemích v letech 1618–1750*, je věnována jezuitskému školství, exaktním vědám v Klementinu, životu a dílu lékaře *Jana Marka Marci z Lanškrouna* (1595–1667), který je považován za prvního českého fyzika; dále fyzikálním přednáškám lékaře *Jana Antonína Scrinziho*, *Prokopu Divišovi* a experimentům Divišových současníků, *Benjamina Franklina* a *Georga Richmana*.

Ve třetí kapitole, nazvané *Fyzika v českých zemích v letech 1750–1848*, se čtenář seznámí s vědeckým odkazem klementinských přírodovědců *Josefa Steplinga*, *Jana Tesánka* a *Antonína Strnada*, dále se vznikem Společnosti učenců (1769), která byla základnou Královské české společnosti nauk (1784 až 1952), dozví se o počátcích našeho inženýrského vzdělávání, o fyzice na pražské univerzitě v tomto období a o nejslavnějším profesorovi pražské polytechniky *Christianu Andreasu Dopplerovi*.

Ve čtvrté kapitole, *Fyzika v českých zemích v letech 1848–1918*, je popsána výuka fyziky na české a německé Karlo-Ferdinandově univerzitě, výuka fyziky na české a německé technice v Praze, zakládání vědeckých a odborných společností – Lotos a Jednota, výuka fyziky na brněnských technikách.

Pátá kapitola, *Fyzika v Československu v první polovině 20. století*, pojednává o vysokých školách mezi dvěma světovými válkami, o českých fyzicích za 2. světové války, o vlivu objevu rentgenového záření na vývoj české fyziky, o Československu – zemi radia, o trojhvězdi československé meziválečné fyziky, *Václavu Dolejškovi*, *Georgu Placzkovi* a *Augustu Žáčkovi*.

Poslední, šestá kapitola je nazvána *Fyzika a jaderné vědy v českých zemích po roce 1952* a pojednává o Fyzikálním ústavu Akademie věd, o výuce fyziky a výzkumu na vysokých školách, o fyzice v ústavech mimo vysoké školy a Akademii věd, o jaderných oborech, o technických zařízeních československé konstrukce a výroby a končí odstavcem o českých fyzicích v zahraničí.

Matematická část (velice podrobná, 153 stran)

První kapitola, *Matematika v období 1348–1620*, pojednává o mate-

matice a o nejvýznamnějších matematicích na pražské univerzitě v tomto období, o elementární matematice mimo pražskou univerzitu, o vyšší matematice mimo pražskou univerzitu a matematicích vzešlých z našich zemí působících v zahraničí. Například je popsána životní cesta olomouckého rodáka *Valentina Stansela* (1621–1705), který dosáhl světové proslulosti; Stansel přednášel matematiku a astronomii nejen na univerzitě v Olomouci a v Praze, ale i v Portugalsku (Lisabonu) a následně v Brazílii (Bahia), kde byl profesorem matematiky, ředitelem hvězdárny a rektorem jezuitské koleje. Dozvíme se zde i jméno matematika, který zavedl znaménka plus a minus.

Druhá až čtvrtá kapitola je věnována matematice v období od 1620 až do 1918. Čtenář se podrobně seznámí s matematikou a jejími osobnostmi působícími v tomto období na pražské univerzitě, na pražské inženýrské škole, na české i německé technice v Praze a v Brně, na univerzitě v Olomouci a na báňské akademii v Příbrami. Je popsána i výuka praktické matematiky a matematiky mimo vzdělávací instituce, dále školské reformy, Královská česká společnost nauk, odborné spolky a společnosti, české učebnice matematiky a překlady zahraničních monografií. Jsou uvedeny životopisy významných matematiků, například matematika světové úrovně *Bernarda Bolzana* (1781–1848).

Pátá kapitola, *Matematika v období 1918–1950*, popisuje matematiku a její osobnosti na českých vysokých školách po vzniku Československa, jmenovitě na Univerzitě Karlově, na Německé univerzitě v Praze, na ČVUT v Praze, na Německé technice v Praze, na Masarykově univerzitě v Brně, na Vysoké škole technické v Brně a na Německé technice v Brně. Popsána je i činnost Jednoty československých matematiků a fyziků.

Poslední, šestá kapitola, *Matematika od roku 1950*, popisuje poválečné změny, matematické ústavy a Akademii věd, matematiku na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy, na ČVUT, na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, na Vysokém učení technickém v Brně a na univerzitě v Olomouci.

Monografie *Věda v českých zemích* je napsána čtivě, zajímavě, vhodně doplňuje a rozšiřuje informace běžně uváděné v učebnicích matematiky a fyziky jak základních, tak středních, ale i vysokých škol. Monografii lze doporučit studentům i pedagogům středních i vysokých škol a všem zájemcům o historii přírodních a společenských věd. Vzhledem k tomu, že takovýto souhrnný přehled uvedených oborů nebyl v posledních desetiletích zpracován, dá se očekávat, že tato monografie se bude těšit zájmu široké odborné i laické veřejnosti.